

„A magyar királynő”

BRACHFELD, FERENC OLIVÉR: VIOLANT D' HONGRIA

Az, hogy II. András magyar király leánya, Szent Erzsébet testvére, Jolánta 1235-ben az aragóniai Hódító (I.) Jakab király felesége lett, a magyar kutatók számára ismert tény. Ám az már nem, hogy az 1936-ban Barcelonába került magyar társadalomkutató, Brachfeld Olivér Ferenc (1908-1967) 1942-ben spanyol nyelven könyvet írt a magyar királynőről és lovagkísérőiről, elsőként használva a barcelonai levéltár okmányait. A könyv, mely a „*Violante de Hungria*”, azaz „*Magyarországi Jolánta*” címet viseli, 1950-ben újra kiadták, tavaly ősszel pedig *katalán nyelven* is megjelent a testvér, Brachfeld Péter gondozásában, aki a barcelonai székhelyű *Katalán-Magyar Baráti Társaság* elnöke is.

Elfeledett könyv, elfeledett szerző!

A spanyol *Nemzeti Könyvtár* nyilvános új katalógusa csupán 2-3 művet említ Brachfeldtől, ám a régi katalógusban csaknem száz katalóguscédula és -tétel őrzi a nevét. Brachfeld ugyanis hatalmas műfordítói tevékenységet is folytatott: Zilahy és Márai sok könyvét ő ismertette meg a spanyol nyelvű világgal, Herczeg Ferenc, Mikszáth és mások műveivel egyetemben.

Persona non grata az 1960-as évektől Magyarországon valószerűleg az 1957 októberében spanyolul megjelentetett *Magyarország története* című könyve miatt lett, melynek utolsó fejezetét az 1956-os magyar forradalomról szóló drámai beszámoló alkotta. A magyar irodalmi lexikonban mindenesetre csak első, 1930-ban megjelent magyar nyelvű művét érdemesítették említésre. Társadalom-lélektani tanulmányaiban (az alsóbbrendűségi érzésről írt pl. hatalmas könyvet spanyol nyelven), melyek már latin-amerikai periódusát jellemzik, igen gazdagon használta fel a magyar irodalmat is. Hatalmas munkabírási, sokoldalú tudós, aki emigráns életének egyik fő feladataként a magyar-spanyol kapcsolatok történelmének kutatását vállalta magára. Ennek immár fél évszázados dokumentuma a most kiadott katalán nyelvű kötet Árpád-házi Jolántáról. Brachfeld elsőként kutatta e témát az *Aragóni Korona Levéltárában*, egész könyve forrásokkal gazdagon dokumentált, bárha az ismeretterjesztő jelleg miatt művét nem tudományos apparátussal készítette. Az igen színes könyvből két mozzanatot tartunk különösen fontosnak kiemelni. Az egyik az, hogy a távoli országba került Jolánta (spanyolul Violante, katalán nyelven Violant) az aragón forrásokból kitetszően nemcsak rendkívül szép és vonzó nő, de nagyformátumú politikus is, aki az ugyancsak nagyívű politikus-férj, Hódító Jakab király méltó társa: tanácsadója, kísérője a *reconquista* harcaiban, a királyi tanács állandó tagja, aki a belső hatalmi konfliktusok megoldásában vállalt sokszor közvetítő szerepet, ám aki második feleségként ügyesen-makacsul kiharcolta fiainak öröklési jogát is.

Nem kevésbé fontosak a királynő magyar kísérőitől írottak. Brachfeld Olivér az első, aki felhasználta a mór Valencia visszahódítása (1238) utáni birtokújraosztáskor készült jegyzőkönyveket, s abban igen sok magyar lovag nevét találta meg. A „valenciai osztásból” kitűnt, hogy nemcsak a magyar *Dénes gróf* (korábban szepesi ispán?), de *Ádám*, a királyné ajtónállója, és felesége, „magyarországi *Márton*”, „magyarországi *János*” és *Egyed* katonáival és más magyar nemekkel együtt részt vett a *reconquista* harcaiban, a mohamedán Valencia visszahódításában

és az azt követő évek mór lázadásainak leverésében. Az 1239–1277 közötti birtokadományokban ezért térnek vissza a magyar nevek, s így születik a XIII. században formálódó aragón *középnemességnek* („Caballeros de conquista” = „a hódítás lovagjai” nevet kapták!) egy izmos magyar eredetű csoportja.

A magyar–aragón kapcsolatok középkori történelmének – amely meglepő folyamatosságot mutat! – valószínűleg ez a legfontosabb és legszínesebb fejezete, amelyet Brachfeld jó érzékkel emelt ki az ismeretlenségből. Ez persze nem a véletleneken múlt! Brachfeld Olivér még 1930-ban Budapesten védte meg doktori értekezését a katalán széphistóriákban és balladákban található magyar témákról és motívumokról. E kutatás egyik fontos felfedezése a magyar tematika meglepő intenzitása a középkori, középkor végi katalán népi emlékezetben: a „magyar királylány”, a „magyar gróf”, a magyar herceg”, „Magyarország” (amely hol város, hol közeli provincia a katalán népi világképben) stb. utalnak erre. S kézenfekvő volt annak feltételezése, hogy éppen „Violante” és magyar lovagjainak nagy hatású katalán jelenléte ilyen *költői lenyomatoként* maradt meg a hispán emlékezetben. Magyarul sajnos még nem olvasható a 115 oldalas könyv!

Barcelona, 1991.

Anderle Ádám